

بررسی دوره‌های دانش‌افزایی دانشجویان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی (با تکیه بر آمار و نتایج پنج دوره دانش‌افزایی)

سیدمهدی طباطبایی^۱

چکیده

پژوهشگران استفاده از محیط زبانی را برای فراگیری یک زبان توصیه می‌کنند و بر این باورند استفاده از این عامل می‌تواند فرایند فراگیری زبان را ارتقا بخشد؛ از همین‌روست که متولیان آموزش زبان فارسی با برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی دانشجویان غیرایرانی، مسیر آموزش عملی را برای دستداران این زبان فراهم می‌آورند. این پژوهش در پی آن است با بررسی ۵ دوره دانش‌افزایی برگزار شده در حد فاصل سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۸۹ به نقد و آسیب‌شناسی این دوره‌ها بپردازد. روش تحقیق به صورت اسنادی و با استفاده از اطلاعات ثبت‌شده دوره‌ها و شیوه تحلیل محتوا و طبقه‌بندی داده‌هاست. جایگاه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و برگزاری دوره‌های آموزشی در داخل ایران، اهمیت و ضرورت تحقیق را مشخص می‌کند و نتیجه حاصل از آن، آسیب‌شناسی دوره‌ها و پیشنهاد راهکارهایی برای بهینه‌سازی برگزاری آن‌ها با استفاده از تجربه برگزاری دوره‌های پیشین است.

کلیدواژه‌ها: آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان؛ دوره‌های دانش‌افزایی؛ دانشجویان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی.

مقدمه

در روزگار پیشین، فرهنگ و تمدن دیرین ایران‌زمین و جاذبه‌های معنوی زبان فارسی از مهم‌ترین انگیزه‌هایی بود که دانشجویان غیرایرانی را به آموختن زبان فارسی تشویق می‌کرد. امروزه، دلایل اقتصادی و سیاسی هم بر این دو عامل افزوده شده است و اهمیت آموزش این زبان را برای غیر ایرانی‌ها بیشتر کرده است. پیش از تأسیس بنیاد سعدی و متمرکز شدن آموزش زبان فارسی به غیر ایرانی‌ها در این نهاد، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی در سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دوره‌های دانش‌افزایی استادان و دانشجویان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی را برگزار می‌کردند. افزون بر این، اداره کل فرهنگی وزارت امور خارجه و وزارت علوم نیز فعالیت‌هایی در این زمینه انجام می‌دادند. ارتقای سطح معلومات دانشجویان و فراهم آوردن زمینه فراگیری بیشتر زبان فارسی، قرار گرفتن در محیط زبانی و تقویت توان گفت‌وگو، آشنایی با ایران و فرهنگ مردم و درنهایت، ایجاد زمینه‌ای برای تعامل فرهنگی، سیاسی و اقتصادی از دلایل برگزاری دوره‌هاست. با عنایت به تجربه نگارنده در برگزاری این دوره‌ها^۲ و همچنین، نبود پژوهشی مستقل در این موضوع، در این پژوهش به بررسی ۵ دوره دانش‌افزایی شصت و یک (تیرماه ۱۳۸۷)، شصت

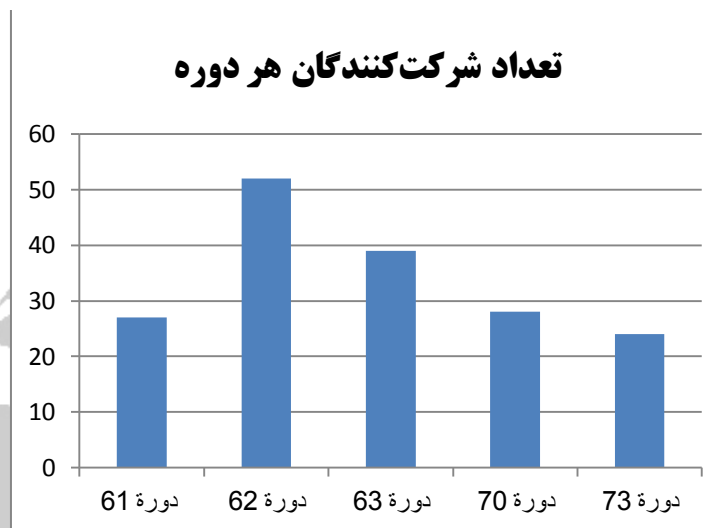
^۱ استادیار دانشگاه شهید بهشتی تهران M_Tabatabaei@sbu.ac.ir

^۲ نگارنده، مدیریت آموزشی ۱۰ دوره دانش‌افزایی دانشجویان غیر ایرانی و مدیریت اجرایی ۲ فرصت مطالعاتی استادان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی را بر عهده داشته است.

و دو (مردادماه ۱۳۸۷)، شصت و سه (شهریورماه ۱۳۸۷)، هفتاد (بهمن و اسفند ۱۳۸۸) و هفتاد و سه (دی و بهمن ۱۳۸۹) پرداخته خواهد شد.

تعداد شرکت کنندگان در هر دوره

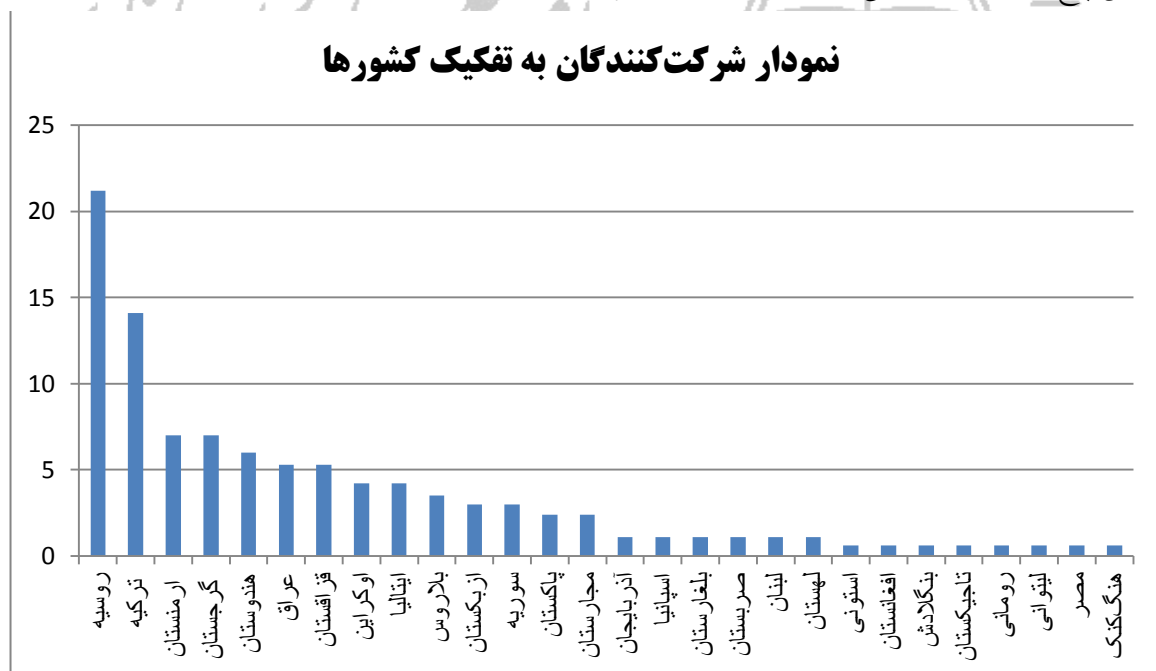
در دوره ۶۱، ۲۷ دانشجو از ۹ کشور، در دوره ۶۲، ۵۲ نفر از ۲۰ کشور، در دوره ۶۳، ۳۹ نفر از ۱۶ کشور، در دوره ۷۰، ۲۸ دانشجو از ۱۲ کشور، و در دوره ۷۳، ۲۴ نفر از ۸ کشور حضور داشتند:

کشورهای حاضر در این دوره‌ها

در این پنج دوره، دانشجویانی از ۲۸ کشور دنیا حاضر بودند:

نمودار شرکت کنندگان به تفکیک کشورها

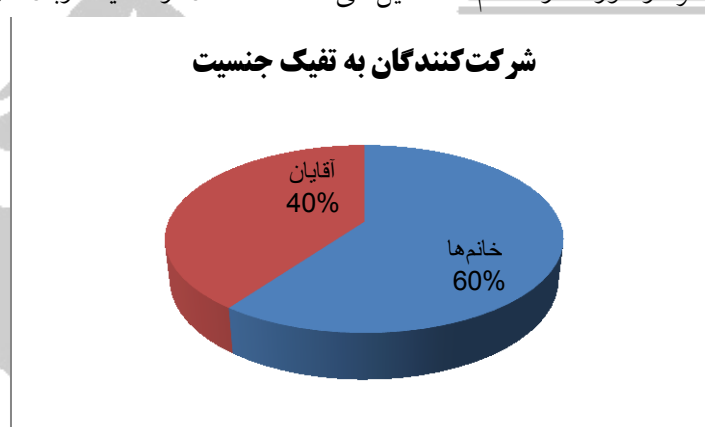
بررسی دوره‌های دانش‌افزایی دانشجویان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی (با تکیه بر آمار و نتایج پنج دوره دانش‌افزایی) / ۴۰۵

مجموع	دوره ۷۳		دوره ۷۰		دوره ۶۳		دوره ۶۲		دوره ۶۱		نام کشور
	آقا	خانم	آقا	خانم	آقا	خانم	آقا	خانم	آقا	خانم	
۳۶	۳	۳	۲	۴	۴	۴	۴	۶	۲	۴	روسیه
۲۴	۲	۱	۱	۴	-	۳	۲	۴	۱	۶	ترکیه
۱۲	-	-	-	۲	۱	۳	۱	۲	۲	۱	ارمنستان
۱۲	-	-	-	۲	۱	۴	۳	-	-	۲	گرجستان
۱۰	۵	-	-	-	-	-	۵	-	-	-	هندوستان
۹	-	-	۳	-	۲	-	۱	۱	۲	-	عراق
۹	-	۴	-	۲	-	-	-	۳	-	-	قزاقستان
۷	-	-	-	-	-	۴	-	-	-	۳	اوکراین
۷	-	۱	۱	۲	-	-	۱	۲	-	-	ایتالیا
۶	-	-	-	۱	-	۲	۱	۱	-	۱	بلاروس
۵	۳	-	-	-	-	-	-	-	۱	۱	ازبکستان
۵	-	-	-	-	-	۱	۲	۲	-	-	سوریه
۴	۱	-	-	-	۱	-	۱	-	-	۱	پاکستان
۴	-	-	-	-	-	۲	۱	۱	-	-	مجارستان
۲	-	-	-	-	۲	-	-	-	-	-	آذربایجان
۲	-	-	-	-	-	-	-	۲	-	-	اسپانیا
۲	-	-	-	-	-	۱	-	۱	-	-	بلغارستان
۲	-	-	-	-	-	-	-	۲	-	-	صربستان
۲	-	-	-	-	۱	-	-	۱	-	-	لبنان
۲	-	-	-	-	-	۱	-	۱	-	-	لهستان
۱	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	-	استونی
۱	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	افغانستان
۱	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	بنگلادش
۱	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	-	تاجیکستان
۱	-	-	-	-	-	-	-	۱	-	-	رومانی
۱	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	-	لیتوانی
۱	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	مصر
۱	-	-	-	-	۱	-	-	-	-	-	هنگ کنگ
۱۷۰	۱۴	۱۰	۱۰	۱۸	۱۴	۲۵	۲۲	۳۰	۸	۱۹	مجموع
	۲۴		۲۸		۳۹		۵۲		۲۷		

مشاهده می‌شود که کشورهای روسیه و ترکیه بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان در دوره‌ها را داشته‌اند. ۳۰ درصد از شرکت‌کنندگان از کشورهای همسایه ایران هستند. (۵۲ نفر) از میان ۷ همسایه ایران (عراق، ترکمنستان، افغانستان، پاکستان، آذربایجان، ارمنستان و ترکیه) ترکمنستان تنها کشوری است که در این ۵ دوره شرکت‌کننده‌ای ندارد. تعداد شرکت‌کنندگان کشور روسیه تقریباً با تعداد شرکت‌کنندگان ۱۸ کشور برابر است. حضور نمایندگانی از تاجیکستان و افغانستان - که خود مرکزی برای زبان فارسی هستند - در این دوره‌ها قابل توجه است.

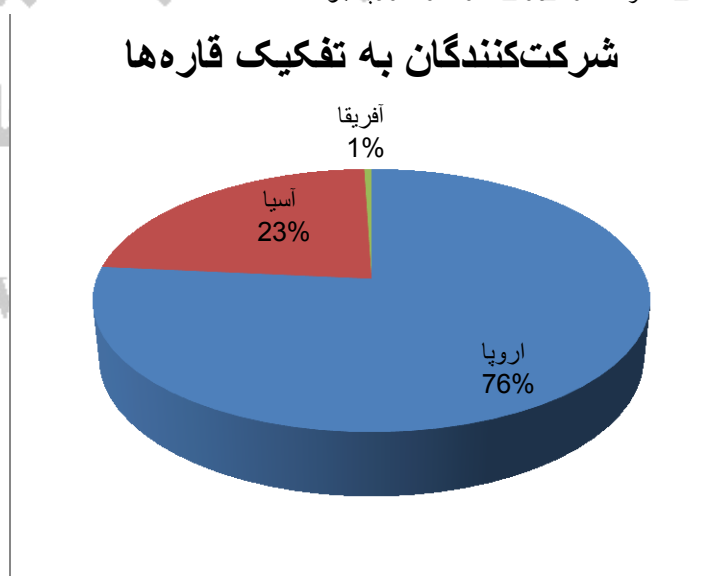
شرکت‌کنندگان به تفکیک جنسیت

۶۰ درصد دانشجویان حاضر در دوره‌ها را خانم‌ها تشکیل می‌دادند که نشان از اهمیت زبان فارسی در میان آنان دارد:

شرکت‌کنندگان به تفکیک قاره‌ها

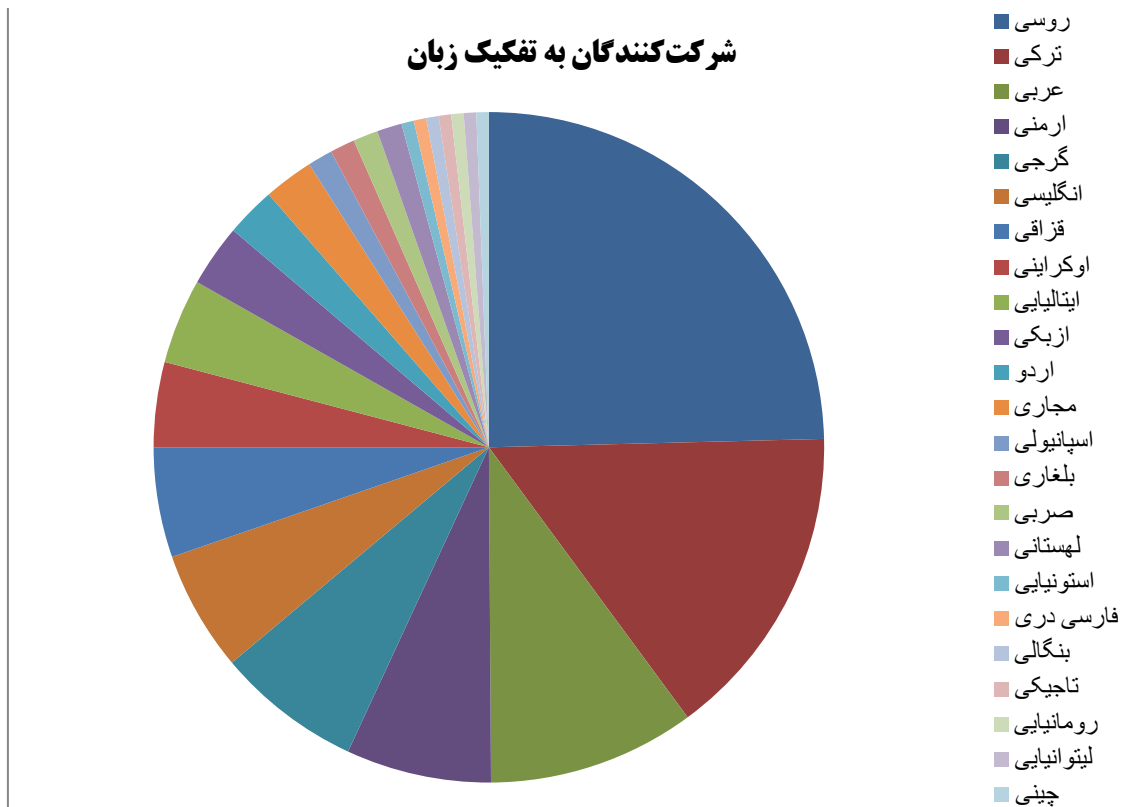
جالب اینکه بیشترین تعداد حاضران در دوره‌ها از قاره اروپا بوده‌اند:

شرکت‌کنندگان به تفکیک نوع زبان

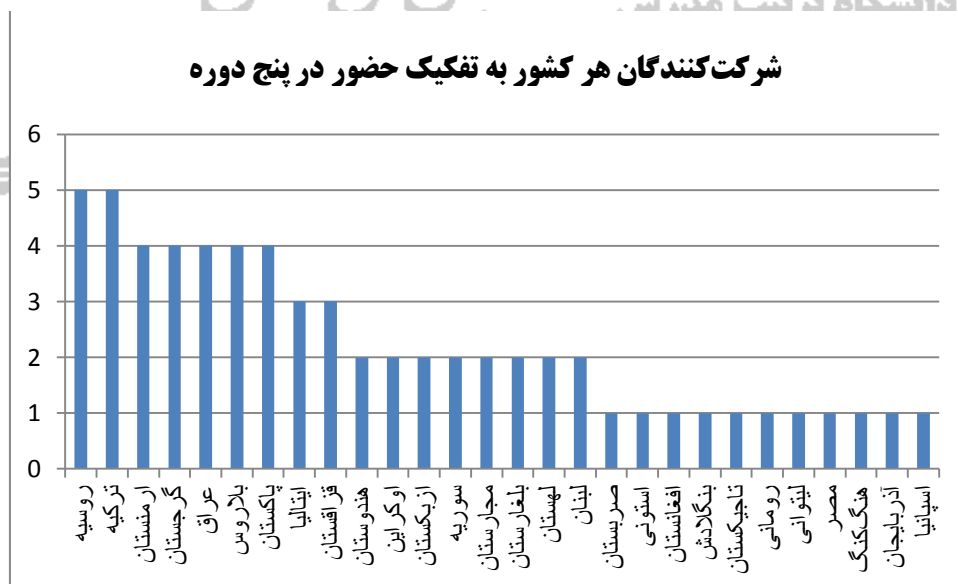
یک چهارم شرکت‌کنندگان در این دوره‌ها به زبان روسی تکلم می‌کردند و نیمی از آنان به سه زبان روسی، ترکی و

عربی:

شرکت کنندگان به تفکیک تعداد حضور در دوره‌ها

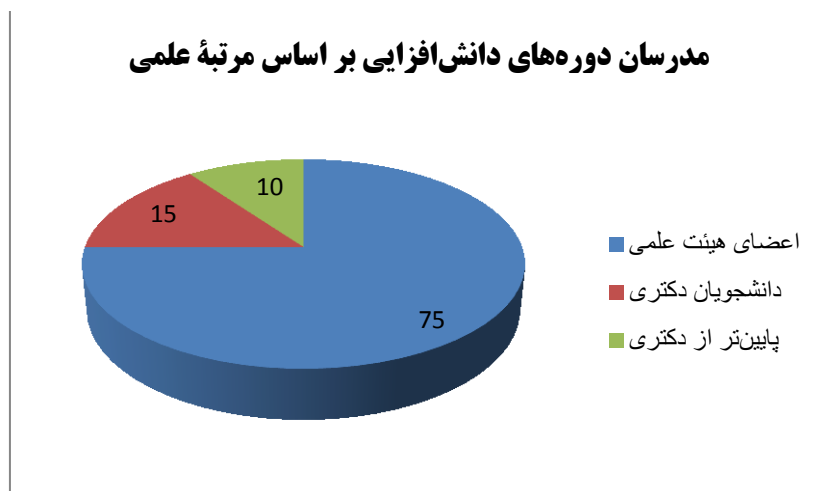
کشورهای روسیه و ترکیه در هر ۵ دوره مورد مطالعه حضور داشته‌اند و پس از آن‌ها، کشورهای ارمنستان، گرجستان، عراق، بلاروس و پاکستان با چهار دوره حضور قرار دارند:

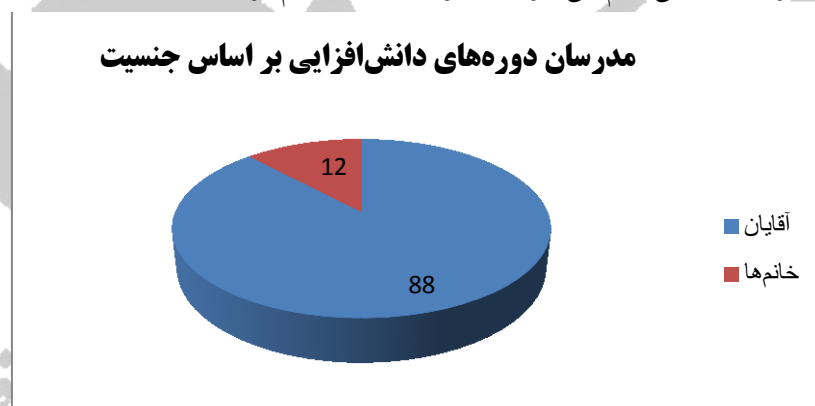
مدرسان دوره‌ها

کوشش بر این بود تا از استادان برجسته دانشگاه‌های تهران در این دوره‌ها استفاده شود. در این ۵ دوره از وجود ۳۳ مدرس استفاده شد. ارزیابی پایان دوره‌ها نشانگر رضایت دانشجویان از وضع آموزش بود. ۷۵ درصد مدرسان این

پنج دوره، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها بودند و ۱۵ درصد، دانشجویان دکتری و ۱۰ درصد مدرکی پایین‌تر از دکتری داشتند:

نکته‌ای که برای دانشجویان خارجی مهم می‌نمود، حضور مدرسان خانم بود:

پیشنادهایی برای بهبود برگزاری این دوره‌ها

۱. انجام یک مسئولیت توسط چهار نهاد، موجب موازی‌کاری‌هایی می‌شد. در حال حاضر بنیاد سعدی، متولی آموزش زبان فارسی است که این مدیریت واحد، می‌تواند ساختاری متناسب با جایگاه و اهمیت این موضوع ترتیب دهد و مانع از اختلاف سلیقه‌ها یا موازی‌کاری‌ها شود.
۲. برنامه‌ریزی یا تدریس سلیقه‌ای آفت اصلی این دوره‌هاست و به نظر می‌رسد باید با تعریف چهارچوب خاص و تدوین سرفصل‌های استاندارد برای این دوره‌ها، از پراکندگی و تشتت شیوه‌های آموزشی آن جلوگیری کرد.
۳. شرکت‌کنندگان این دوره‌ها با ارزیابی چهار مهارت گفت‌وگو، شنیدن، خواندن و نوشتن، عموماً در دو سطح مقدماتی و پیشرفته قرار می‌گرفتند؛ بزرگ‌ترین مشکل این تقسیم‌بندی، تفاوت سطح فراوانی بود که میان دانشجویان وجود داشت و برای مدرس درس، مشکلاتی را به وجود می‌آورد. علت این تقسیم‌بندی، حضور کم دانشجویان در این دوره‌ها بود. در دوره‌هایی که تعداد شرکت‌کنندگان به حدی بود که می‌شد یک سطح متوسط را هم تعریف کرد، این تفاوت سطح فاحش از میان می‌رفت و به بهبود آموزش منجر می‌شد.^۱

^۱ حضور دانشجویان بیشتر، امکان سطح‌بندی آن‌ها در سه سطح را میسر می‌کند؛ همانگونه که دوره ۶۲ (با حضور ۵۲

بررسی دوره‌های دانش‌افزایی دانشجویان غیر ایرانی زبان و ادبیات فارسی (با تکیه بر آمار و نتایج پنج دوره دانش‌افزایی) / ۴۰۹

۴. اقامت کمتر از یک ماه دانشجویان در ایران، امکان برگزاری کلاس مفید در ۲۰ روز را فراهم می‌آورد؛ به همین دلیل، کلاس‌ها به صورت کاملاً فشرده برگزار می‌شود؛ از طرف دیگر، کوتاه بودن دوره، موجب ناکافی بودن زمان آموزش (۶ جلسه برای هر درس) هم می‌شود.
 ۵. در تدریس برخی درس‌ها باید زبان و ملیت دانشجویان را در نظر گرفت. برای مثال، تدریس مباحثی از عرفان، برای دانشجویان عرب‌زبان بسیار آسان‌تر است تا دیگر دانشجویانی که هیچ آشنایی قبلی با این مباحث ندارند.
 ۶. صرف استاد زبان و ادبیات فارسی بودن یا فارغ‌التحصیل رشته آموزش زبان فارسی بودن نمی‌تواند مجوز تدریس در این دوره‌ها باشد بلکه باید افرادی متناسب با این دوره‌ها تربیت شوند.
 ۷. تدریس مدرسان غیر هیئت علمی، که با محیط دانشگاه و چگونگی اداره کلاس‌ها آشنایی کافی ندارند، اشکالاتی در این دوره‌ها پیش می‌آورد که گاه غیر قابل جبران است.
 ۸. برگزاری متمرکز این دوره‌ها در یک دانشگاه خاص، - صرف نظر از محسناتی که می‌تواند داشته باشد - موجب می‌گردد استادانی که در سرفصل دروس مهارت ندارند، عهده‌دار امر تدریس شوند و این موضوع، یقیناً از کیفیت آموزش خواهد کاست.
 ۹. تفاوت‌های فرهنگی میان دانشجویان (مثلاً دانشجویان مسلمان و غیر مسلمان)، اختلاف سن آنان، طرح مباحث سیاسی در کلاس‌ها، از دیگر آسیب‌های این دوره‌هاست که باید برای آن‌ها تدابیری اندیشید.
 ۱۰. اهمیت برنامه‌های فرهنگی در این دوره‌ها را نباید کمتر از بخش آموزشی تصور کرد؛ بر همین اساس توصیه می‌شود نیمی از برنامه‌های دوره به این موضوع اختصاص یابد.
 ۱۱. برخی مشکلات جانبی (مانند تمدید ویزا یا تغییر محل اسکان) می‌تواند تمرکز دانشجویان را در تمام زمینه‌ها مختل سازد.
- * در نگارش این تحقیق، از گزارش‌های پایانی ۵ دوره دانش‌افزایی شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی استفاده شده است.

نخستین همایش آموزش زبان فارسی

www.Anjomanfarsi.ir

دانشجو) و دوره ۶۳ (با حضور ۳۹ دانشجو) در سه سطح تقسیم شد اما دوره ۶۱ (با حضور ۲۷ دانشجو)، دوره ۷۰ (با حضور ۲۸ دانشجو) و دوره ۷۳ (با حضور ۲۴ دانشجو) تنها در دو سطح مقدماتی و پیشرفته قرار گرفتند.